

Stockholm 30 september 2024

KLYS remissyttrande över Region Gotlands kulturplan 2025-2028 (RS 2023/1488)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Gotlands kulturplan 2025-2028 (RS 2023/1488) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

2 Sammanfattning av KLYS synpunkter

- Remissen som helhet med två skilda dokument (ett huvuddokument och en sk fördjupningsbilaga) gör att disposition och uppbyggnad blir rörigt för läsaren. Det som kallas "Bilaga" borde vara en självklar del av en enhetlig regional kulturplan, eftersom all information bör vara sammansatt och framstå som lika relevant för läsaren.
- Regionen blandar i planen ihop självständighetsmålet och deltagandemålet. Bitvis otydligt om det handlar om yrkesverksamma eller amatörer. Professionella kulturskapares villkor, möjligheter och behov riskerar att hamna i skuggan av andra perspektiv på kultur.
- Regionens inriktningar och mål är ambitiösa och välformulerade, men det blir i sin helhet en känsla av svårigheter att genomföra allt under planperioden. De många målen väcker frågor kring regionens finansieringsmöjligheter och resursfördelning.
- Tydlig och bra beskrivning av regionens genomförandeprocess i planens avsnitt 5.
- Avsnittet om begrepp och lagar i bilagan är bra. Men så viktigt att det borde stå med i planen i stället för som en bilaga. Dessutom är några begreppsdefinitioner oklara – se våra synpunkter i avsnitt 3 nedan.

- Regionen har en inkonsekvent och rörig begreppsapparat i planen när det gäller professionella kulturskapare. Detta bör åtgärdas. Se avsnitt 3 nedan.
- Generellt: "Utmaningar och önskad förflyttning" är en bra, handlingsinriktad rubrik.
- Planen har bristfälliga skrivningar om kulturskapares konkreta ekonomiska villkor, bl a om kollektivavtal och ersättningsnivåer samt olikheter mellan olika konstområdets villkor och avtal.
- Saknas skrivningar om regionens hantering av upphovsrättsliga frågor för kulturskapare.
- KKB lyfts fram bra. Men sätt kulturskaparen än mer i fokus i KKB. Problematisera kulturskapares villkor och kulturens egenvärde i relation till näringar och instrumentella perspektiv.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS finner att Region Gotland är inkonsekvent och rörig i sin begreppsapparat när det gäller professionella kulturskapare. Detta bör åtgärdas. Text i kulturplanens avsnitt "5 Genomförande" på sidan 13 skriver regionen "fria professionella" och glömmer ordet "kulturskapare" i sammanhanget. KLYS vänder sig emot att ha med ordet "fria" här. Det blir tydligare att skriva enbart "professionella kulturskapare", och påtala om det gäller sådana som främst är verksamma i det fria kulturlivet.

På vissa ställen, bl a på sidorna 4-5 i kulturplanen, har "professionella" utelämnats och det skrivs enbart "kulturskapare" samt "övriga kulturskapare". Då blir det oklart vad som avses i sak – gäller skrivningen de professionella eller inte?

På sidan 3 i bilagan under rubriken "1.1 Begrepp" listar regionen olika begrepp och deras definitioner. Här blir det i KLYS ögon en del betänkligheter: Vi saknar ordet *professionell* i definitionen av *konstnär* här: "En konstnär är en utövare av någon eller några av de skapande konsterna". Det blir en märklig uppdelning i listan mellan begreppet "professionell kulturskapare" och konstnär – som om konstnärer inte är professionella medan kulturskapare är det. En begreppslig förvirring för läsaren som måste åtgärdas!

Som ovan påpekas bör ordet "fria" tas bort framför "professionella kulturskapare". Idag arbetar de flesta professionella kulturskaparna mer flytande mellan det fria kulturlivets aktörer och offentligt finansierade kulturinstitutioner. Därför blir definitionen *inte* helt korrekt och samtida här: "Fria kulturlivet/fria professionella kulturskapare. De organisationer och enskilda utövare som verkar professionellt inom konst och kultur utanför konst- och kulturinstitutioner."

Begreppen konst och konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och*

formkonstnärer. I Gotlands kulturplan används *konst*begreppet främst för att beteckna bild- och formkonst, bl a i rubriken "Konst, slöjd och form", vilket blir missvisande i det stora hela. Också konstnärsbegreppet används för att beteckna bild- och formkonstnärer på Gotland. Begreppsanvändningen bör justeras och göras mer tydlig och konsekvent.

Kulturell mångfald

På sidan 6 i kulturplanen under Inriktning 1 lyfts i "Mål 3 Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling" i korta ordalag en ambition om att upprätthålla kulturell mångfald i regionen: "En mångfald av konst- och kulturuttryck stimuleras över hela Gotland."

KLYS saknar dock i planen konstområdesövergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att arbeta för att främja kulturell mångfald, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden. Något som borde kunna nämnas i planen är om och hur Region Gotland implementerar *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

Begreppet *kulturens egenvärde* understryks i kulturplanen, dock bara i en enda skrivning på sidan 3. Begreppet *konstnärlig frihet* lyfts på sidan 5 i kulturplanen kopplat till regionens vision och inriktning 1: "Den konstnärliga friheten respekteras och värnas, bland annat genom principen om armlängds avstånd." På sidan 3 skriver regionen: "Att slå vakt om konstens frihet och kulturskaparnas självständighet är en grundförutsättning för kulturens utveckling." *Yttrandefriheten* nämns på flera ställen i planen och kulturen framhålls som en grundförutsättning för den – det är mycket bra.

Begreppet "hög kvalitet" återkommer på flera ställen i Gotlands kulturplan, framför allt i inriktningar och mål. Det är positivt hur regionen understryker vikten av konstnärlig kvalitet, dock kan skrivningar som tydligt definierar om saken gäller *professionell* kultur eller kulturskapare i sig självt ofta räcka för att borga för kvaliteten.

KLYS vill understryka vikten av att regionen är konsekvent om *kvalitet* inom *alla* konstområden, inte bara inom vissa, som bild och form-området i Gotlands plan. Kvalitetsbegreppet får inte bara bli ett i planen välklingande ord i skrift, utan måste ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten. Det ska dock inte vara en regions uppgift att själv definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper/externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring.

4 Samråd med professionella kulturskapare

Det är positivt hur regionen i bilagan till sin kulturplan i ett eget avsnitt ("5 Kulturplanens framtagande") redogör för dialogarbetet som ligger till grund för framtagande av planen, liksom hur det förklaras en del om vikten av uppföljande dialoger om planen och strategin.

KLYS sätter stort värde på att Region Gotland sedan länge har en formellt konstområdesövergripande referensgrupp för professionella kulturskapare som representerar sina konstområden. Det borde dock tydliggöras mer i planen för läsaren hur denna grupp arbetar i relation till regionen och vilka sakfrågor som gruppen främst hanterar.

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mmande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) hoppas att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. Om det inte redan har gjorts vill SFF uppmuntra regionen till att ta in en yrkesfotograf i samrådet det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland yrkesverksamma fotografer på Gotland. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna har uppdaterats och höjts 2024.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapers röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapers synpunkter måste beaktas.

5 Regionens kulturpolitiska inriktningar och mål

Region Gotlands kulturplan för 2025-2028 har tre huvudinriktningar som sammanlagt omfattar tio olika mål. Dessa inriktningar och mål är ambitiösa och välformulerade, men det blir i sin helhet en känsla av att allt ska med, dvs. att det blir överambitiöst och i praktiken svårt att genomföra allt under planperioden. De många målen väcker också frågor om finansieringen och vilken resursfördelning som måste göras. Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras?

KULTURPLANEN

1. Vision och inriktningar

s.5: bra att regionen kopplar ett "Starkt och obundet kulturliv med hög kvalitet" till det konkreta behovet av ändamålsenliga lokaler.

2. Mål

s.6 Inriktning 1: Starkt och obundet kulturliv med hög kvalitet

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

* Mål 1: Strukturellt svaga områden stärks: bra att regionen pekar ut och prioriterar detta.

* Mål 3: Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling: "Villkoren för konstnärligt skapande förbättras för alla oavsett funktionsförmåga": här känns det som risk att blanda ihop med deltagandemålet – menar regionen att det ska förbättras för "alla invånare" eller "alla professionella kulturskapare", oavsett funktionsförmåga? Båda är viktiga men det är skillnad i om det ska göras insatser för professionella eller för amatörutövare, och om det ska satsas på "alla" eller specifikt på personer med funktionsnedsättningar. Formuleringen "alla oavsett funktionsförmåga" är säkert välment och syftar till att inte utesluta någon, men den riskerar att ta bort fokus från att just personer med funktionsnedsättningar kan behöva extra stöd (att rikta sig till "alla" kan ibland vara det samma som att rikta sig till ingen).

* Mål 4: bra att regionen nämner fler möjligheter till kulturaktiviteter inom förskola och gymnasiet (trots att de inte är obligatoriska).

Principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktigt att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

KLYS instämmer i regionens påpekande om vikten av konstnärlig frihet och yttrandefrihet i kulturlivet och för kulturskaparna. Vi välkomnar skrivningen om armlängds avståndsprincipen. Det går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Gotland att göra under den kommande kulturplaneperioden.

En viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar kring är hur regionen avser att arbeta under den kommande fyraårsperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet bl a i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsa, hållbarhet, Agenda 2030 och kulturella och kreativa branscher. (Mer om KKB i avsnitt 6 nedan.)

SKISS HANDLINGSPLAN

1. Insatser

Mål 3: Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande...

s.4:

3.1: Bra att det nämns, men särskilt "Villkoren för konstnärligt skapande förbättras för alla oavsett funktionsförmåga" är väldigt vagt för att vara en handlingsplan, det står inget om hur det ska gå till/någon konkret åtgärd.

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

3.3 och 3.4: Bra att regionen har med talang- och kompetensutveckling.

Mål 10: Kulturen bidrar till miljömässigt hållbar samhällsutveckling
s.7-8

10.1: "Utveckla projekt där konst och kultur bidrar till beteendeförändringar kring klimat och miljö": Här ser vi en risk för inblandning i innehållet och att regionen tummar på den konstnärliga friheten.

10.2: Det här är bättre, har inte med innehållet att göra, bra att det finns med.

3. Målkoppling

s.11: Bra att den här listan finns med, också för att det tydliggörs vad som hör till självständighetsmålet respektive delaktighetsmålet.

6 Kulturskarpares villkor och regional konstnärspolitik

Region Gotland framhåller konstnärspolitiskt viktiga saker i sin kulturplan. KLYS välkomnar "Mål 3 Stärkta förutsättningar för konstnärligt skapande, hög kvalitet och professionell utveckling". Regionen sätter ljuset på yrkesverksamma kulturskapare på många ställen i dokumenten. Främjande av kulturskarpares villkor lyfts fram som något viktigt för kulturlivet i stort. Detta är mycket bra. Men regionen blandar generellt i planen ihop självständighetsmålet och deltagandemålet på ett lite olyckligt sätt. Det är ibland otydligt om det som skrivs handlar om yrkesverksamma eller amatörer. Professionella kulturskarpares villkor, möjligheter och behov riskerar att osynliggöras om detta blandas ihop för mycket med medborgarperspektiv och amatörkultur.

KLYS ser såklart positivt på att regionen betonar vikten av att stärka förutsättningarna för konstnärligt skapande, men vi ställer oss frågande till hur, och vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att goda förutsättningar skapas.

Kulturskarpares avtal och ekonomiska villkor

Regionen framhåller kulturskarparna, men KLYS saknar i Gotlands kulturplan mer konkreta redogörelser för vad kulturskarpares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras i planen. Det blir i våra ögon märkligt att en över lag ambitiös kulturplan inte ens nämner hur regionen hanterar upphovsrätten som en viktig del i kulturskarpares villkor (se nedan i avsnittet om upphovsrätt).

Även om denna kulturplan kopplas till årliga planeringsdokument med mer detaljer bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionen bör komplettera i planen med skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS och medlemsorganisationerna har 2024 uppdaterat sina arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskapare⁵.

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapareshetens arbetsmiljö

KLYS saknar i Region Gotlands kulturplan skrivningar om vikten av en god arbetsmiljö för kulturskapare. Vi ser gärna att regionen säger något om hur den arbetar främjande för arbetsmiljön i kulturlivet. Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

Kulturpolitiken bör också regionalt verka mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare, men hur ska regionen jobba för detta i praktiken? Vilka insatser bör föreslås? Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶.

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att ordet kompetensutveckling lyfts fram på flera ställen i Gotlands kulturplan. Dock är det på det stora hela tunt i ämnet när det gäller kompetensutveckling specifikt för professionella kulturskapare. Detta borde i planen tas upp i ett eget rubricerat avsnitt för att öka tydligheten kring regionens avsikter i sak, om det finns några?

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

Generellt: Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i den konstnärspolitiska utredningen från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁷ och den sk återstartsutredningen⁸. KLYS står till förfogande vid behov inom olika former av kartlägningsarbete i kulturlivet.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS saknar i planen samlade skrivningar om konstnärlig residensverksamhet på Gotland inom olika konstområden. Residens nämns inom musiken och litteraturen, men inte inom fler konstområden. Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

⁷ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

⁸ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS välkomnar att Region Gotland i sin kulturplan understryker hur viktiga de kulturella och kreativa branscherna (KKB) är för både kulturlivet, kulturskaparna och samhällsutvecklingen. Parallellt med kulturplanen tas en särskild handlingsplan för KKB fram och är på separat remiss. Detta faktum gör det svårt för KLYS att i detta remissvar över kulturplanen konkret kommentera regionens insatser inom KKB. Vi vill uppmana Region Gotland att läsa våra synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi⁹.

Det vore önskvärt att regionen i skrivningarna om KKB i kulturplanen nämner något om sin syn på kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen.

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS värdesätter att regionens referensgrupp för kulturskapare (enligt vad vi har hört) har engagerats i framtagandet av KKB-handlingsplanen. Vi hoppas att kulturskapare får mötas med regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen.

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att Region Gotland i kulturplanens bilaga rent allmänt redogör för "Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk". Men vi ställer oss frågande till att regionen i övrigt i kulturplanen utelämnar redogörelser för hur upphovsrätten på kulturområdet hanteras i sak i regionens kulturutvecklingsarbete. Detta blir än viktigare då KKB är ett prioriterat verksamhetsområde.

En regional kulturplan bör innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. Planen bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. Det vore på sin plats i Gotlands kulturplan (och även handlingsplanen) med textkompletteringar med utvecklande resonemang kring regionens policyer gällande upphovsrättsliga frågor i kulturlivet, eventuell kompetensutveckling kring upphovsrätten i kulturlivet, samt förslag på regionala insatser för att stärka upphovsrätten för professionella kulturskapare i länet.

KLYS efterlyser generellt i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Vi vill även påminna Region Gotland om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. För mer information om hur konstnärspolitiken bör förhålla sig till detta se KLYS särskilda AI-strategi¹⁰.

⁹ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

¹⁰ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor, vilket ju tydligt hävdas i några av de kulturpolitiska målen.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst; teater, dans, cirkus och musik

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Musikerförbundet** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst, musik och film:

Generellt ser vi mycket allvarligt på att kulturlivet på Gotland utarmas och att möjligheten att verka professionellt inom scenkonsten blir ännu svårare. Vi kan konstatera att under året som gått har tre viktiga kulturaktörer på Gotland beslutat sig för att lägga ned. Två i scenkonstsegmentet (Roma Teater och Teaterambulansen) och en aktör inom bild- och formkonst (Körsbärsgårdens konsthall).

Dessutom har regionens strategi för film enligt branschföreträdare på Gotland visat sig ha betänkliga brister, vilket oroar oss.

KULTURPLANEN

4. Verksamhetsområden

SCENKONST, s.12

Vi anser att beskrivningen av amatörverksamhet inom scenkonsten tar lite mer plats än det professionella – är detta en prioritering? Det är tydligt, och förståeligt, att hela dokumentet utgår från gotlänningarna, invånarna, och inte specifikt de yrkesverksamma i regionen. Vi skulle dock önska att man tar större hänsyn till de yrkesverksamma situation och möjlighet att leva och verka på Gotland.

Både musikteater och cirkus hamnar i skymundan under rubriken.

Positivt är att regionen nämner att länsteatern har ett länsdansuppdrag. Man kan inte nog påpeka vikten av institutionernas roll för dansen, som saknar egen infrastruktur. Dock är det oklart i texten om insatserna gäller amatör- och/eller professionell dans. Förtydliga gärna detta.

En avklippt mening i första styckets sista mening: "Kulturskolan och Gotlands Folkhögskola är viktiga aktörer bland annat inom talangutveckling och ..." (... vadå?)

BILAGA: FÖRDJUPNING

FILM

s.7: Utmaningar och önskad förflyttning

Vi upplever att amatörutövande, pedagogik, MIK, förmedling, arrangörskap etc. tar upp en stor del av texten, och att det inte skrivs lika mycket om professionell produktion.

Svårförståelig mening: "Arbetet med film i skolan, bland annat med skolbio, behöver kvalitetssäkras för att vara tillgängligt över hela Gotland och för att fler unga på landsbygden ska ges möjlighet att göra film på fritiden". Menar regionen att film i skolan behövs för att göra film på fritiden? Det kan såklart

stämman på ett sätt, att man kan lära sig i skolan och sedan göra själv på fritiden, men det känns inte som att det är det som avses här; man lär sig väl inte att *göra* film av att ta del av skolbio?

Menar regionen med "uppsökande arbete" att ska skapa fler filmklubbar än de 4 existerande för delaktighet i planering och gemensamt utformande av insatser eller arrangemang? Menas det här att förutom idag existerande kurser och utbildningar behövs det fler? Handlar denna punkt endast om visning och distribution?

En stor poäng är att lyfta fram hur viktigt det är med folkbildning, där studieförbunden och folkhögskolearbetet även är med och skapar det kollektiva engagemanget. Det står i planen en del om att engagera unga med nya strategier, men inte mycket mer än att det behövs lokaler, utrustning. Det behövs dock mycket mer än så för att lära sig att göra film.

SCENKONST

s.16: Ev. sammanblandning mellan professionellt och amatör: "På Gotland finns flera olika grupper som utövar dans och cirkus. Det finns studiecirkel och kurser [...] för barn, unga, vuxna och äldre" – här ställer vi oss undrande över om de här *grupperna* är professionella eller inte?

- Gemensamma utmaningar och önskad förflyttning

s.17: Bra att regionen pekar ut vikten av en fungerande och väl utbyggd kollektivtrafik (och att detta får vara med i Handlingsplanen också, under namnet "transporter").

Bra att regionen pekar ut bristen på sökbara produktionsmedel både regionalt och kommunalt. Sedan är det dock otydligt hur mycket som är med i Handlingsplanen, där står det om *stöd* och *stödgivning* men lite oklart vad som avses, inget specifikt om att det ska införas för scenkonst.

Fjärde stycket, sista meningen: "Såväl publik som medverkande i scenkonstarrangemang behöver ges ett större inflytande på repertoar och innehåll" – vad menar regionen? Repertoar och innehåll för vilka verksamheter? För oss framstår detta som en risk för intrång i den konstnärliga friheten! Visst kan det vara bra med verksamheter där publik och utövare kan ha sådant inflytande, men sådana möjligheter finns väl t ex i Riksteaterföreningar och amatörverksamhet, men här står det i ett stycke som ser ut att handla om de regionala institutionerna. Menar regionen att deras konstnärliga ledningar inte ska kunna arbeta självständigt?

Femte stycket: Bra att regionen kopplar ihop tillgänglighet och kommunikation (det spelar ingen roll hur tillgängligt något är om budskapet inte når fram).

Vi upplever att det finns en skillnad mellan hur scenkonstens plats i regionen beskrivs och vilka utmaningar som man står inför – en känsla av att beskrivningen möjligen överskattar scenkonstens nuvarande plats och resurser i regionen.

DANS

s.18: Bra att det pekas ut att detta är det svagaste konstområdet.

"Det är angeläget att ge utrymme för dans inom skolan" – javisst, men varför står inte samma sak om teater? Även för teater konstateras det ju att det inte är ett estetiskt ämne i grundskolan.

MUSIK (oklart om *musikteater* avses också)

s.18: Bra att det påpekas vilka konsekvenser nedskärningarna inom folkbildningen/studieförbunden kommer att få.

Fjärde stycket: först står det om turnerande och sedan om AI - hur hör det ihop? AI kan knappast ersätta turnerandet, och allmänt är det om AI väldigt vagt. AI nämns inte för de andra scenkonstformerna, vad är det som gör att det dyker upp här?

TEATER

s.18: Det står att Romateatern och Gotlands Musikkompani har lagt ned, och slutsatsen blir "Det finns därför också ett ökat behov av att bredda deltagandet på teaterområdet" – återigen bra med att bredda deltagandet men det saknas beskrivning av att förbättra förutsättningarna för professionell scenkonst. Vem/vad ska publiken titta på?

Bra att regionen påtalar den svaga infrastrukturen; behovet av verksamhetsanpassade lokaler. Och behoven av att möjliggöra "innovativ och nyskapande scenkonst"; "nya röster" – bra att en del om det återfinns i handlingsplanen (Mål 3).

3. Ekonomi

s.20: Bra att regionen tar med ideellt arbete som finansiering, att detta synliggörs.

s.22: Barnkulturgarantin och Skapande skola borde inte slås ihop/redovisas tillsammans, det är olika saker (i stora drag: Barnkulturgarantin bekostas väl vanligtvis av kommunen och ska vara till för alla barn, Skapande skola är statligt finansierat och kräver att skolorna ansöker = används inte av alla).

4. Genomförande

s.23: bra att regionen påpekar att ca 10% av företagen är kulturföretag.

Cirkus

Vi saknar skrivningar om cirkus. Det nämns bara på ett ställe i Bilaga: Fördjupning: s.16 där det står om "grupper som utövar dans och cirkus", där det inte är tydligt om det avser yrkesverksamma eller amatörer. Vi önskar förtydligande och kompletteringar om regionen har några insatser gällande cirkus.

Särskilt om filmområdet

När det gäller filmen och rörlig bild beskrivs i planen mest hur det är. Det saknas en tydlighet i hur man vill ändra till något bättre. Regionen har planer på att stärka "de regionala strukturerna för filmkulturen", men hur? Gäller detta produktion, visning, distribution eller skolbio? Regionen skriver positivt om film och filmkultur, men vad är planerna för hur det ska gå till? Det är uppenbart att regionen i alla fall använder film, t ex filmvisningar, som medel i flera fall för att stärka andra kulturgrenar.

Särskilt om musikområdet

Det är lätt att förstå regionens utmaningar med de ekonomiska svårigheterna som scenkonsten, musiken och andra kulturella verksamheter dras med. Regionen poängterar att det saknas konsertlokaler – detta har lyfts fram på dialogmöten med kulturskapare. Det finns trots allt en del privata aktörer, såsom restauranger och hotell m fl, som satsar på levande musik. Dock saknas det mellanstora scener. Det finns idag två aktörer som tar 3-500 personer, resten är antingen större (Visby Strand och Ica Maxi Arena), eller betydligt mindre (små restauranger, pubar och bygdegårdar). Ett kommunalt drivet musikcentrum (typ Fryshuset i Stockholm), skulle vara önskvärt, men finns ekonomin?

Remissen tar upp en del av de ideella organisationer som satsar på livemusik, dock saknas många; t ex Vår Lilla Planet, De Duschande Vännerna, Rootsy Visby, och alla de eldsjälar som finns i musikerkollektivet och musikbranschen på Gotland.

Vidare skulle vi önska att regionen såg över möjligheterna för gotländska artister att kunna söka regionala/kommunala bidrag för att kunna ta sig till fastlandet för att göra livespelningar, eftersom den geografiska situationen och infrastrukturen av idag fördyrar på ett orättvist sätt jämfört med läget för professionellt verksamma i andra regioner. Gotland borde titta på de mobilitetsstöd som finns i kulturlivet i Norrland och kanske införa något liknande.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Musikerförbundet och Fackförbundet Scen & Film saknar i planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicys, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för t ex orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas bättre i en regional kulturplan.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

7.2 Bild- och form

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 68 av medlemmarna är bosatta i Gotlands län och organisationens lokala företrädare har konsulterats i arbetet med remissvaret. KLYS vill utöver detta avsnitt om bild och form hänvisa till Konstnärernas Riksorganisationens separat inlämnade mer utförliga yttrande om bild- och formområdet i Region Gotlands kulturplan.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen för 2022 visar att bara 1,4 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 24 verksamheter inom professionell bild- och formkonst (av 249 totalt) erhåller statsbidrag genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Flera konstmuseer redovisas förvisso under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹¹

Om bild och form i kulturplanen

Vi tycker det är beklagligt att Region Gotlands kulturplan genomgående använder ”Konst, slöjd och form” för att beskriva bild- och formområdet. Professionell bild- och formverksamhet, som är det område som ingår i kultursamverkansmodellen, omfattar både bildkonst, konsthantverk och formgivning/design, men *inte* slöjd eller hantverk som vanligtvis tas upp under rubriken ”Främjande av hemslöjd”.

11

Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2022*.

När ”Konst, slöjd och form” sätts ihop på detta sätt skapar det onödigt otydlighet om vilka av regionens prioriteringar och satsningar som hör till vilket område.

- Vi föreslår att regionen i kulturplanen delar upp innehållet under rubriken ”Konst, slöjd och form” i två delar: ”Professionell bild- och formverksamhet” och ”Främjande av hemslöjd” som bättre överensstämmer med den kategorisering som förekommer i förordningen om statsbidrag till regional kultur.

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.¹²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Därför är det av yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Goda villkor för konstnärer

Regionens vision för Gotland år 2040 är att det ska finnas ”goda möjligheter till utveckling och professionalisering”. Det är utmärkt att det i avsnittet om målsättningarna på sid 6 anges att ”Konst, slöjd och form får stärkt organisation och ställning enligt konstöversynens rekommendationer” och att ”Villkoren för konstnärligt skapande förbättras för alla oavsett funktionsförmåga”.

Tyvärr nämns inte i kulturplanen vikten av att tillämpa vedertagna avtal och arvodesrekommendationer när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen. Detta är dock inskrivet i Region Gotlands gällande kulturplan för 2021-2024 på sid 28, bland annat att: ”Region Gotland och de arrangörer som erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen skall, enligt direktiv i föregående periods kulturplan, tillämpa vedertagna arvodesrekommendationer för beställda konstnärliga tjänster och produkter”.

- Med tanke på hur vanligt det är med dåliga villkor inom bild och formsektorn så är det viktigt att sådana formuleringar ingår i styrande dokument och vi rekommenderar att formuleringarna som rör tillämpning av rådande avtal och arvodesrekommendationer på sid 28 i gällande kulturplan förs in också i kulturplanen för 2025-2028.

MU-avtalet

Ett viktigt avtal för bild- och formkonstnärer är avtalet för medverkans- och utställningsersättning, också kallat MU-avtalet, som Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer har slutit med svenska staten. MU-avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis avseende villkor och ersättningar till upphovspersoner för utställning av verk också för andra arrangörer än statliga.

¹² Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäligt låga ersättningar eller inga ersättningar alls. Detta är oacceptabelt. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering.

Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar så att avtalet kan följas. I Region Gotlands kulturplan för 2021-2024 nämndes MU-avtalet i en not på sid 28, men i den nuvarande kulturplanen förekommer tyvärr inga uppgifter om att regionen ska följa eller tillämpa MU-avtalet.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad och besluta om en riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen.¹³

Vi vill gärna framhålla Västra Götalandsregionen som en förebild eftersom de i budgeten för 2025 skjutit till 5 miljoner kronor för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹⁴

Vi föreslår att Region Gotland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar och andra uppdrag.
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Konst, form och slöjd (bilaga 1, s 11-12)

Vi kommenterar här inte slöjd- eller hantverksområdet utan enbart bild och form (bildkonst, formgivning och konsthantverk).

Gotlands många utövare av professionell bild- och formkonst har en stor potential att bidra till att genomföra kulturplanens mål och visioner. Men bild- och formsektorn är i stort behov av satsningar, inte minst när det gäller infrastrukturen. Därför är det utmärkt att regionen har som mål att stärka strukturellt svaga områden (s 6) och att "Konst, slöjd och form får stärkt organisation och ställning enligt konstöversynens rekommendationer".

- Vi vill här inskräpa att arbetet med att stärka bild och form även måste leda till förslag och strategiska målsättningar om hur regionen ska jobba för att stärka bild- och formkonstnärernas sociala och ekonomiska villkor.

Utställningar

Gotlands Konstmuseum spelar en viktig roll för konstlivet på Gotland, som öns spetsinstitution och centrala nod för bild och form. Därför är det ett stort problem att den planerade renoveringen och ombyggnaden ständigt fördröjs. Nu är finansieringen av ombyggnaden framflyttad till 2025 års budgetberedning. Vi förväntar oss att eventuella hinder kan undanröjas tills dess så att verksamheten kan komma igång så snart som möjligt.

¹³ Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18.

¹⁴ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum och det finns ett stort behov av sådana platser för konstnärerna på Gotland. I kulturplanen konstateras att Gotland behöver "fler fria och alternativa scener för konsten samt konstbevakning och konstkritik". Detta insiktsfulla konstaterande behöver mötas med handling.

- Vi föreslår att regionen tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Satsningar på konstnärlig infrastruktur

I kulturplanens bilaga 1, s. 11, konstateras att "Det råder även brist på billiga ateljélokaler och fler verkstäder efterfrågas av konstnärerna på ön". Flera kommuner i Sverige har infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerar hyror till ateljéföreningar. Vi föreslår att Region Gotland också gör det.

Vi föreslår att Region Gotland:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet.
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar.
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Resurscentrum

Det är utmärkt att Region Gotland under 2023-2024 skapat en ny länsinstitution, ett resurscentrum för Konst och form på Gotland, med bland andra Konst i Halland och Resurscentrum Konst i Norrbotten som inspiration, som är tänkt att husera i tillfälliga lokaler tills dess att konstmuseet är färdigt. Vi anser att ett resurscentrum kan bli en viktig plats för yrkesverksamma bild- och formkonstnärer och råder regionen att redan i detta inledningsstadium utreda hur resurscentret skulle kunna ta nästa steg för att stötta och utveckla bild- och formsektorn på Gotland.

Förnyelse, återväxt breddning

Region Gotland vill prioritera ett breddat deltagande i konstområdet och utveckla samarbeten med aktörer utanför konstscenen för att nya målgrupper ska nås. Regionens skriver i kulturplanen att det ligger "En utmaning i att skapa förnyelse och återväxt inom konstnärs kåren".

- Vi vill här betona att bra förutsättningar att vara professionellt verksam som konstnär på Gotland, med goda ekonomiska och sociala villkor, är nyckeln till att också kunna bredda deltagandet, locka nya målgrupper och säkra återväxten för och utvecklingen av bild- och formsektorn på Gotland.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Det är utmärkt att Region Gotland har inlett ett strategiskt arbete med gestaltad livsmiljö (s 8) och att det tydligt står att konst är en del av detta område. Vi vill här påpeka att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta arbete.

Den offentliga konst som finns i våra gemensamma rum är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och principen att en procent av kostnaderna vid byggprojekt, den så kallade enprocentsregeln (skrivs även "1%-regeln"), bidrar till att skapa mycket konst till invånarna när det byggs mycket. Region Gotland var tidigt ute att anta enprocentsregeln för offentlig gestaltning redan

1957 och har beslutat om riktlinjer för offentlig konst och hur enprocentsregeln för offentlig gestaltning tillämpas (bilaga 1, s 10). Det är utmärkt att både policyn och enprocentsregeln nämns i kulturplanen.

- Vi föreslår vi att Region Gotland avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Gotland förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen.

Vi ser Region Gotlands mål (9) om möjligheter för företag inom kulturella och kreativa branscher att utvecklas som mycket viktiga. I utformningen av insatser inom detta område uppmuntrar vi starkt till ett nära samråd med regionens professionella kulturaktörer, inkluderat yrkesfotografer. Fotografer är en grupp som tyvärr ofta lätt faller mellan olika ansvar och insatser även inom kulturella och kreativa branscher. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Förutsättningarna måste bli bättre att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke. Vad gäller de övergripande målen vill vi uppmärksamma regionen på insatser för visuell läskunnighet. Den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild. Vi ser att detta tydligt kopplar till regionens mål (7) mål om kulturens roll för demokratiutveckling med arbetet media- och informationskunnighet och digital kompetens.

Vad gäller den regionala biblioteksverksamheten och det litterära fältet ser vi att Region Gotland nämner fotografer. Vi vill understryka att fotografer inte enbart "illustrerar" andras böcker utan fotografiska böcker är en genre – som ofta hamnar i skymundan för övrig litteratur. Många fotografer arbetar idag med både stillbild och rörligt. Vi benämner det inte film utan rörlig bild eller videoproduktion för att tydliggöra gränsdragningen mot långfilm. En del fotografer arbetar både med video/uppdagsfilm och långfilm, likväl fiktion som dokumentärt precis som inom stillbilden. Vi ser positivt på regionens satsningar på området och vill nämna att stillbilden också är en viktig väg in för att på sikt arbeta med den rörliga bilden.

Vad gäller det regionala bild- och formverksamheten vill vi understryka fotografin som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Insatser i form av fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi, mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad skulle bidra till bättre förutsättningar för fotografer verkandes inom regionen. Vi ser inget om att Region Gotland arbetar i överensstämmelse med MU-avtalet, men förutsätter att så görs. Den 1 januari 2024 trädde ett nytt MU-avtal i kraft. Vi vill uppmärksamma att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer.

Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte fallera när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten samt ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen

gällande den digitala marknaden som implementerades 1 januari 2023. SFF har rekommendationer kring arvorden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi. Vi vill också lyfta att namngivning av fotografer är praxis och vi anser att det är ytterst få situationer där det inte är praktiskt eller tekniskt möjligt.

8 Avslutningsvis

KLYS ser positivt på att Region Gotland betonar vikten av att stärka förutsättningarna för konstnärligt skapande i sitt remissförslag till ny kulturplan, men vi har en del invändningar. De goda ambitionerna med flera inriktningar och många mål framstår sammantaget som visionära och svårgreppbara när det gäller att kunna genomföra allt under planperioden. Frågor väcks om hur resursfördelningen kommer att balanseras mellan olika konstområden. Kulturplanens struktur med två olika dokument försvårar för läsaren att orientera sig i sakfrågorna.

Armlängds avståndsprincipen, konstnärlig frihet och yttrandefrihet framhålls väl. Anmärkningsvärt är emellertid att skrivningar saknas om hur regionen hanterar kulturskapares upphovsrättsliga frågor.

Kanske kan det formuleras tydligare i planen i vilken grad yrkesverksamma kulturskapare ska kunna ha insyn i löpande uppföljningsarbete och framtagande av årliga handlingsplaner?

KLYS vill slutligen tacka Region Gotland för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av kulturplan för 2025-2028. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kultur- och fritidsavdelningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,

Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se